

Evoluția economiei naționale în 2011: realizări și probleme

Economia națională a avansat bine în 2011, iar acest an poate fi considerat ca unul al „însănătoșirii” generale, dar nu definitive, de după criza din 2009. Rezultatul agregat al activității economice din 2011 va fi transpus într-un ritm de creștere de 6,5-7%. Evoluțiile din 2011 corespund unui cadru de dezvoltare, care cel mai probabil, va marca economia națională pe termen mediu și care este caracterizat de câteva aspecte importante.

În primul rând, dinamica economiei naționale va rămâne dependentă de consum, iar remiterile vor continua să impulsioneze consumul. Actualul model, cu toate că permite țării să se dezvolte și nu implică eforturi sporite pentru menținerea sa, reprezintă, o provocare pe termen lung. Este improbabil ca creșterea remiterilor să poată fi menținută pe un termen lung. Totodată, influxul de remiteri este puternic corelat cu dinamica economică din exterior, în special din UE și CSI, iar evoluțiile nefaste în aceste zone se transpun în “probleme” pentru Republica Moldova. În cazul unor evoluții nefaste în economia UE, am putea asista la temperarea ritmurilor de creștere a transferurilor de peste hotare. De altfel, evoluția din 2011 indică asupra temperării ritmurilor de creștere a transferurilor de peste hotare efectuate prin sistemul bancar. Dacă se păstrează actuala tendință, atunci în 2012 am putea avea un ritm anual de creștere a transferurilor de 11,07%, ceea ce s-ar solda cu un volum de aproximativ 1,6 mild. USD – nivel ce ar putea asigura o evoluție economică stabilă.

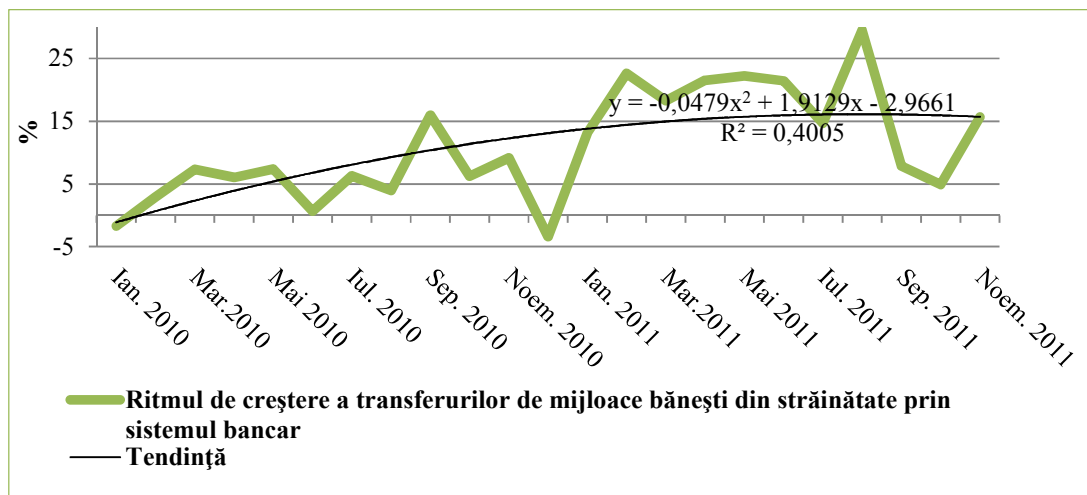

Figura 1. Ritmul de creștere a transferurilor mijloacelor bănești din străinătate prin sistemul bancar (față de aceeași lună a anului precedent)

Sursa: calcule IEFS conform datelor preluate de pe <http://www.bnm.md>

Totuși, menținerea acestui model de funcționare a economiei acordă o scurtă rezervă de timp Republicii Moldova pentru promovarea autentică a unor reforme structurale necesare pentru crearea unor capacități interne de generare a veniturilor¹.

Pe de altă parte, economia ar putea avansa cu ritmuri relativ bune. În ultimii ani economia a crescut cu ritmuri bune, ce au depășit 6%. Dar, ipoteza de bază privind evoluția economică pe termen mediu a Republicii Moldova constă în presupunerea privind temperarea ritmurilor de creștere în jurul valorii de 4%¹. Totuși, există premise (păstrarea unui trend pozitiv, chiar și descrescător sau evoluții constant legate de influxul de remiteri, ce ar menține consumul la un nivel înalt) care ar permite economiei naționale să avanseze pe termen mediu cu ritmuri ce depășesc 5%. Parțial, și teoria creșterii economice, vine să susțină ipoteza privind viitoarele ritmuri bune ale creșterii. În virtutea “legii randamentelor descrescătoare”, statele cu un nivel redus al veniturilor au creșteri mai mari. Datorită faptului că statele slab dezvoltate au un nivel redus al dotării cu capital, investițiile în aceste țări duc la faptul ca randamentele capitalului să fie mai înalte ca în statele bogate în capital². Evident că în cazul neimplementării unor reforme autentice pe termen mediu, într-o perspectivă mai îndelungată de timp, cu certitudine vom asista la o încetinire a ritmurilor de creștere economică.

În final, procesul creșterii în Republica Moldova va continua să comporte un caracter instabil. Din cauza fragilității arhitecturii economice a Republicii Moldova, procesul creșterii va rămâne extrem de vulnerabil la șocuri, atât de ordin extern, cât și intern. Probabilitatea producerii unor șocuri va plana constant asupra economiei naționale. Printre ***șocurile externe*** putem menționa:

- ✓ creșterea prețurilor la produsele energetice;
- ✓ noi măsuri prohibitive pentru exportul produselor moldovenești pe piețele estice;
- ✓ revenirea greoaie sau chiar aprofundarea crizei în statele UE.

Pe plan intern, am putea asista la condiții climaterice nefavorabile ce vor afecta sectorul agricol și industria alimentară. De altfel, în anul 2012 sectorul agricol va resimți efectele condițiilor climaterice nefavorabile din toamna-iarna 2011-2012. La acestea se adaugă situația politică instabilă, ce are un impact negativ asupra atragerii de investiții și mediului de afaceri.

În 2011, la nivel de dinamică a sectoarelor economice, evoluțiile au fost neuniforme:

¹ Vezi MET nr. 2, Note de Politici, www.iefs.md

² Preluat de la Institutul de Economie, Finanțe și Statistică, Creșterea economică în 2010 a fost una spectaculoasă, p. Disponibil la: <http://www.iefs.md/ro/activitatea-iefs/publicatii/76-creterea-economic-n-2010-a-fost-una-spectaculoas.html>

- ✓ **industria va avansa bine cu un ritm apropiat de 10%**, în felul acesta continuând dinamica pozitivă înregistrată în 2010, când ramura a crescut cu 9,3%. Trebuie de menționat că din 2006 până în 2009 ramura a avut o dinamică negativă, tendință ce a fost inversată în ultimii 2 ani. Totodată, evoluțiile din 2011 nu vor permite revenirea deplină până la nivelul anului 2008;
- ✓ **în agricultură** din cauza evoluțiilor climaterice nefaste **creșterea nu va depăși 4%**. La fel, agricultura are o pronunțată volatilitate, caracteristică ce se va menține și pe termen mediu.

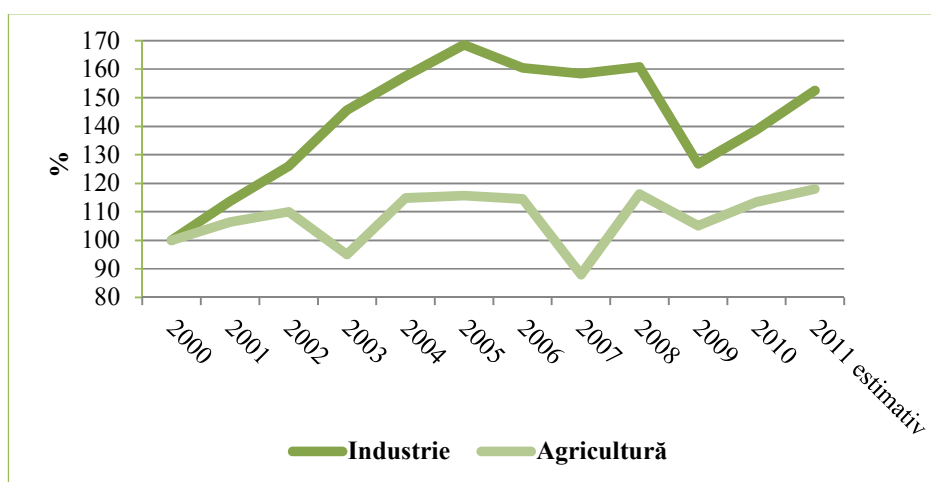

Figura 2. Evoluția sectoarelor productive ale economie naționale (2000 = 100)

Sursa: conform datelor preluate de pe <http://www.statistica.md>

În 2011 evoluția agregată a factorilor determinanți ai inflației a contribuit la **accentuarea tendinței de majorare a prețurilor**, în special în semestrul II. Intensificarea presiunilor inflaționiste și s-a manifestat pe următoarele direcții:

- majorarea prețurilor la produsele energetice (petrol și gaze);
- afectarea ofertei agricole, din cauza condițiilor climaterice nefavorabile, ce a determinat majorarea prețurilor la produsele agroalimentare;
- scumpirea produselor agro-alimentare pe piețele internaționale.

Totuși, inflația medie anuală pentru 2011 de 7,6% este apropiată de rezultatul înregistrat în 2010 – un nivel al prețurilor de 7,4% și reprezintă un nivel redus reieșind din perspectivă istorică. Până la criză inflația creștea anual cu valori de peste 10%, în anii de după criză asistăm la o reducere a vitezei de creștere a nivelului agregat al prețurilor. În anul 2012 există condiții care vor acționa atât în direcția diminuării prețurilor: nu se anticipează creșteri ale prețurilor la produsele petroliere, din cauza unei cereri

reduse determinată de creșterea economică lentă la nivel mondial, cât și în direcția majorării acestora: scumpirea produselor agro-alimentare ca rezultat al condițiilor climaterice nefavorabile din toamna și iarna 2011-2012.

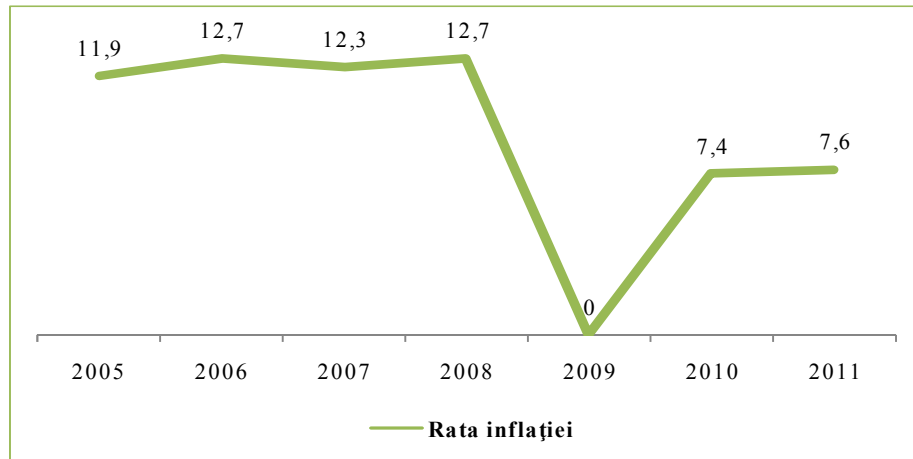

Figura 3. Inflația medie anuală, %

Sursa: date preluate de pe <http://www.statistica.md>

Un rezultat pozitiv pentru 2011 constă în faptul că **creșterea exporturilor a fost mai mare ca cea a importurilor**. În perioada ianuarie-octombrie a anului 2011, exportul de mărfuri a crescut cu 51,6% comparativ cu perioada similară a anului trecut, în timp ce importul de mărfuri și servicii a crescut cu 38,3%. Totuși, *există un anumit scepticism privind fortificarea acestei tendințe pe termen lung. Principalul argument al acestei atitudini este legat de performanța redusă a exporturilor naționale*. Sunt câteva cauze importante care determină performanța redusă a exporturilor naționale:

- ✓ mediul economic național nefavorabil, care nu stimulează exporturile, ci din contra constituie o constrângere pentru acestea;
- ✓ sectoarele tradabile (în special agricultura și industria) au evoluții instabile și progrese modeste și, implicit, posedă o capacitate limitată de a asigura exportul cu produse;
- ✓ necorespunderea unei game largi de produse indigene la standardele de calitate europene.

Un pas pozitiv care va stimula comerțul exterior, dar și va crea premise pentru reformarea instituțiilor, cât și pentru îmbunătățirea generală a mediului de afaceri, este **inițierea în decembrie 2011 a negocierilor privind semnarea Acordului de Liber Schimb Aprofundat și Comprehensiv (ALSAC)** cu Uniunea

Europeană (UE). Pe lângă reducerea bilaterală a tarifelor vamale pentru asigurarea liberei circulații a mărfurilor între Republica Moldova și UE, acordul presupune și ajustarea standardelor naționale la cele europene pe mai multe segmente, ca: cerințele fito-sanitare pentru mărfuri, servicii și investiții, aspecte legate de concurență, achiziții publice, etc. Pe termen scurt, ALSAC prezintă un risc pentru anumite sectoare ale economiei, de exemplu, sectorul agro-alimentar, însă, pe termen lung, efectele pozitive asociate ALSAC, privind necesitatea de a promova reforme structurale, vor prevala asupra influențelor nefaste. La moment, Republica Moldova este slab pregătită pentru semnarea unui astfel de acord, multe domenii nu ar putea face față stringențelor și concurenței pe piața europeană. În acest sens, **Republica Moldova, în cadrul negocierilor, ar trebui să insiste asupra unei treceri graduale la un regim liberalizat de comerț**, ceea ce ar permite amortizarea posibilelor efecte negative. De altfel, nici Uniunea Europeană nu va cădea de acord să semneze un Acord de Comerț Liber Aprofundat și Comprehensiv până nu vor fi efectuate reforme autentice.

Evoluții bune se înregistrează și la capitolul investiții. În primele 9 luni ale anului 2011 formarea brută de capital fix s-a majorat cu 13,2% comparativ cu perioada similară a anului precedent. Totodată, această evoluție va determina o pondere a investițiilor în PIB de 20-25%. Menținerea și în continuare a acestui nivel *le poate garanta investițiilor doar un rol secund în asigurarea creșterii economice*. Tendințe pozitive se atestă și la influxul de investiții străine directe (ISD). În perioada ianuarie-septembrie a anului 2011, fluxul de ISD a constituit 206,7 mil. USD, fiind în creștere cu 36,4% comparativ cu perioada similară a anului trecut. Totuși, la capitolul atragerea ISD, Republica Moldova are mari deficiențe. Relevant în acest sens este indicatorul ISD per capita. În Europa de Est, Republica Moldova cu ISD per capita sub 800 USD este la coada clasamentului.

La capitolul finanțe publice, Republica Moldova reușește să-și mențină *o situație relativ bună* – în 2011 ponderea deficitului bugetar în PIB va fi mai mică de 2% (nivelul prag recomandat fiind de 3% în PIB). Totuși, impactul crizei economice mondiale, a demonstrat vulnerabilitatea finanțelor publice, reducerea încasărilor a dus la majorarea deficitului bugetar, acesta atingând o cotă de 6,4% în PIB. Totodată, declanșarea unui nou val de criză va afecta Republica Moldova prin reducerea intrărilor de valută (venituri din export, remiteri și asistență externă), iar acest fapt se va transpune în micșorarea consumului și a investițiilor, care la rândul său vor determina o reducere a încasărilor la bugetul public național.

Tabel 1. Scenarii privind reducerea veniturilor bugetare ca efect al posibilei crize în Zona EURO

Descrescerea consumului final, %	0,5	1	2	3	4	5	6	7
Descrescerea veniturilor bugetare în 2012 comparativ cu cele din 2011, mil. MDL	191	383	767	1151	1534	1918	2302	2685

Sursa: estimările IEFS

În cazul realizării acestui scenariu negativ, pentru sectorul public, în dependență de abordarea temporală, pot fi propuse **2 soluții**: pe termen scurt există doar posibilitatea reducerii cheltuielilor bugetare, iar pe termen mediu urmează a fi promovate reforme structurale, atât în sectorul bugetar, pentru a crea un cadru în care banii publici ar fi utilizați mult mai eficient, precum și pe alte domenii pentru a stimula creșterea și, implicit, capacitatea economiei naționale de a genera venituri. În felul acestavom avea parte de o imunitate mai mare pentru economia națională în fața posibilelor șocuri.

Viziuni și propuneri de dezvoltare.

Mulți economiști văd diferit procesul de creștere economică în Republica Moldova, încercând să punteze, în opinia noastră, elemente egal de importante, dându-le priorități diferite. Noi suntem de acord cu majoritatea din aceste abordări, dar fie că vorbim de inovații și transferul de tehnologii, fie de educație și perfecționare a forței de muncă sau fie că ne referim la eficiență și optimizare a resurselor, inclusiv energetice și financiare, considerăm că un lucru esențial trebuie să stea în capul mesei având prioritate pe lângă celelalte.

Respectiv, considerăm că, la acest nivel al dezvoltării, eșecul guvernului de a stabili și respecta reguli clare de joc pentru întreaga societate este cea mai mare piedică pentru creșterea economică. Astfel, constrângeri ca corupția și birocrăția, eșuarea reformării justiției, proasta disciplină financiar-bugetară, garantarea drepturilor de proprietate, existența unui cadru concurențial autentic, sunt acelea care nu permit apariția și dezvoltarea unui mediu de afaceri calitativ și viabil.

La această constrângere primordială adăugăm și accesul deficitar la resursele de finanțare, din cauza costurilor mari, lipsei competiției pe piața financiară internă și accesul redus la piețele financiare internaționale.

Teoretic, cele două constrângeri ar trebui să aibă simptome diferite, dacă problema este în accesul la finanțe, atunci ratele dobânzii ar trebui să fie la un nivel mare și cu deficite cronice ale contului curent. Pe când, dacă există o problemă la rentabilitatea investițiilor, atunci ar trebui să avem rate mici ale dobânzii și resurse externe de finanțare, care stimulează consumul, dar nu contribuie la capacitatea

productivă a economiei. Considerăm ambele constrângeri enunțate, valide și, argumentăm acest lucru prin specificul și structura economiei naționale, care este de așa natură, încât subminează sectoarele/zonile în care teoretic ar trebui sau, în unele cazuri chiar, avem o careva ameliorare. Acest tablou este rezultatul lipsei de reforme esențiale și profunde în Republica Moldova.

Cu alte cuvinte, la baza ambelor constrângeri - riscuri microeconomice și accesul inadecvat la finanțare - se observă probleme foarte asemănătoare, toate legate de deficiențele instituțiilor care stau la baza economiei. Astfel, într-o abordare mai largă, le putem privi ca o singură constrângere, cu implicații atât pentru sectorul financiar, cât și pentru mediul de afaceri și climatul investițional.

Un argument în plus, pentru alegerea acestor constrângeri, este faptul că economia de piață funcțională presupune unele caracteristici definitorii: prețuri și comerț liberalizat; sistem juridic funcțional, drept de proprietate garantat; stabilitate macroeconomică și politici economice coerente; sector financiar bine dezvoltat; absența oricărei bariere semnificative la intrarea și ieșirea unei companii de pe piață; sector dezvoltat al întreprinderilor mici.

Eliminarea constrângerii, în contextul unei abordări mai largi, după cum s-a discutat mai sus, ar trebui să ofere un impuls pentru dezvoltarea durabilă a economiei naționale, și, prin urmare, se prezintă ca o prioritate înaltă pentru politici. În acest sens, menționăm că există posibilitatea de a aborda constrângerile atât prin politici pro-active, cât și prin politici structurale. De obicei, politicile pro-active implică costuri financiare mai mari decât cele structurale și, judecând după experiența anterioară, nu par să fi produs întotdeauna rezultate satisfăcătoare (din cauza problemelor, bine-cunoscute, asociate cu imperfecțiunea informației). Astfel, din punct de vedere teoretic, s-ar părea că politicile structurale ar putea să abordeze, în general, riscurile microeconomice mai eficient și la costuri directe mai mici decât politicile pro-active, care ar trebui să fie utilizate cu prudență atunci când sunt folosite la stimularea dezvoltării unor sectoare specifice. Bine direcționate, politicile pro-active par a fi mai adecvate pentru eliminarea constrângerilor legate de finanțe. Credem, de exemplu, că măsurile pro-active de stimulare a diversificării financiare ar putea fi o opțiune viabilă, ce merită a fi luată în calcul; programul PARE 1 este un exemplu, dar și alte măsuri ar putea fi considerate, prin care capitalul public este direcționat către sectorul real prin intermediul fondurilor de investiții private sau fondurilor de risc.

Institutul de Economie, Finanțe și Statistică

12.01.2012